

Г.Г. Фесенко,
кандидат філософських наук,
доцент Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА У СИМВОЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ МІСТА (на прикладі святково-обрядової культури)

На теперішній час культура посідає вагоме місце в питаннях сталого розвитку міст як на національному, так і локальному рівнях. Хоча тривалий час культурні питання були другорядними в міжнародних дискусіях про міський розвиток. Із 2010 р. Генеральна Асамблея ООН визнала роль культури як рушійної сили сталого розвитку (через низку резолюцій і доповідей) [4, р. 57-63], через це культурні питання було включено у Цілі сталого розвитку. Культурний сегмент представлений у багатьох Цілях, у тому числі 11-й: «формування інклюзивних, безпечних, сталих міст». Окрема увага звертається на захист та збереження культурної спадщини (завдання 11. 4).

Відмічається, що в сучасних процесах урбанізації, коли більше половини людства мешкає в містах, культура має особливе значення. З одного боку, саме міста є центрами інновацій і творчості; надають можливості для всебічної освіти, реагують на духовні потреби і прагнення містян. Із іншого – швидка і неконтрольована урбанізація здатна призвести до соціальної та просторової фрагментації, погіршення якості міського середовища. Це може відбуватися через надмірну щільність забудови, стандартизацію й одноманітність будівель, руйнування історичних міських локацій, утрату громадського простору, соціальну ізоляваність тощо. Зокрема, через руйнування культурної спадщини можуть посилюватися тенденції нестійкості та нежиттєздатності міст. У такій ситуації міська спадщина (як матеріальна, так і нематеріальна) стає вагомим ресурсом для покращення «життєвого простору» міст, підтримки соціальної згуртованості в урбанізованому середовищі, а також збереження балансу між зростанням міст і якістю життя.

Міська спадщина визначається як історичне нашарування культурних і природних цінностей, що були вироблені шляхом

спадкоємності культур і акумуляції традицій. У фокусі спеціальної уваги опиняються історичні міські ландшафти з питаннями про збереження культурної спадщини. Адже саме вони формуються поколіннями громад, є хранителями ключових свідчень про їхнє минуле, і в них так само відбиваються нинішні стремління. Пропонується підхід до збереження міської спадщини (*Historic Urban Landscape approach*, далі – *HULa*), що ґрунтується на ширших урбан-контекстах, урахуванні взаємозв'язків їхніх фізичних форм, просторової організації, а також їхніх соціальних і культурних цінностей. Історичний міський ландшафт охоплює також соціальні й культурні практики і цінності, економічні процеси та нематеріальні аспекти спадщини, пов'язані з різноманітністю й ідентичністю [4, р. 65]. *HULa* спрямований на збереження якості середовища проживання людини та підвищення продуктивного використання міських просторів і соціально-функціонального розмаїття. Такий підхід ґрунтується на збалансованому і стійкому взаємозв'язку між забудованим і природним середовищем, а також між потребами нинішнього і майбутніх поколінь та історичною спадщиною.

Практика збереження міської спадщини значно еволюціонувала за останні десятиліття. Слід зазначити, що протягом другої половини минулого століття відбувалося поступове зміщення акцентів із архітектурних пам'яток до забудованого навколишнього середовища в цілому. *HULa* підтримує громади в їхньому прагненні до розвитку і адаптації, й так само до збереження цінностей, пов'язаних з їхньою історією та колективною пам'яттю. Важливо, що *HULa* заснований на традиціях місцевих громад і сприяє повазі їхніх цінностей. Міста, як концентратори потенціалів нації, є важливими локаціями для національно-культурних рухів (відбуваються загальноміські церемонії, обрядові дії). Тож виникає питання – наскільки традиційні соціальні, культурні, історичні та матеріальні форми культурного буття представлені в сучасній святковій культурі і, водночас, якою мірою ці соціальні, культурні та матеріальні світи складають нові урбан-практики.

Збереження традиційної культури розглядається сьогодні як невід'ємний елемент простору міста. За умов, коли урбанізація супроводжується нівелюванням специфіки буття етносів, традиція стає з'єднувальною ланкою в пам'яті і відтворенні національно-культурної ідентичності [1]. Взаємозв'язки між простором і ідентичністю обов'язково опосередковані символами. Своєрідним символічним опосередкуванням між різними вимірами реальності (значимим

минулим та сьогоденням), які виробляються і інтерпретуються у значимому контексті, є загальноміські свята. Вони утворюють своєрідну культурну систему, що окреслює сенс колективної ідентичності для міської громади. Зазначається, що в рамках національних свят колективна пам'ять упорядковується і відтворюється. А місця проведення святкових дій стають символічними місцями.

У такій перспективі збереження історичних міських ландшафтів України вимагає осмислення святково-обрядової культури міста, окреслення культурних форм проведення загальноміських урочистостей. Невід'ємною складовою частиною культури українського міста є традиційна святково-обрядова культура, в якій закріплені духовні традиції (релігійні свята: Різдво, Великдень, Трійця). Особливістю відзначення новорічних свят є своєрідний синтез народно-обрядових традицій та духовно-релігійних (різдвяні пісні, колядування з зірками і вертепом). Також привертають увагу національні свята, яким властиве «виробництво» символічних просторів для актуалізації питань національної ідентичності [2]. Наприклад, започаткований «День захисника України» підкреслює ментальні зв'язки України з традиційним календарем українців (шанування Покрови Богородиці). Цей день актуалізує часопростір українських традицій святкування 14 жовтня (добу Козаччини).

Державні свята, як правило, мають досить виразний сенс, який визначається через спонування громадян до виявлення почуття національно-культурної ідентичності. Для України нематеріальна традиційна культура завжди відігравала вирішальну роль у збереженні мови, духовності, національної ідентичності. Протягом останніх століть колоніальної історії українці стикалися з упередженим ставленням до своєї мови як «вторинної», ретельно приховувався величезний масив української літератури, історії та культури. Незважаючи на те, що українська мова має статус державної, питання широкого її використання залишається актуальним. Загалом, українцям потрібна більш потужна культурна артикуляція національної мови в символічному просторі національних свят.

Позитивним прикладом у цьому питанні можна вважати досвід словенців, які шанування власної національної культури виявляють у національному святі (є вихідним днем) – День Прешерна, словенське культурне свято» (Prešernov dan, slovenski kulturni praznik) [2;с. 5]. Відзначення цього державного свята має особливе символічне історичне підґрунтя, адже багато словенців відкидали власну культуру,

цінували чужу (німецьку, італійську, югославську / сербо-хорватську) більше, ніж культуру своїх предків, і більше того, виступали за її скасування як «нецивілізовану», не спроможну на культурне самовираження. У День Прешерна у столичному місті Любляна відбувається національна церемонія, на якій вручають премії за видатні творчі досягнення митців. В усіх словенських містах відбуваються різноманітні культурні заходи, вшановують тих, хто творив та тих, хто збагачує нині національну культуру.

У національних святах знаходить своє втілення культурна політика міста – розвиток та популяризація національних мистецьких традицій. Усвідомлюючи важливість культурного чинника для будівництва нації, можна стверджувати, що Україна потребує запровадження державного культурного свята, подібного до словенського («Шевченківські дні», 9-10 березня). Культурна традиція вшанування Кобзаря має стати більш потужною й різноманітною, ніж існуюча (покладання квітів до пам'ятника поета, вручення Національної премії України імені Тараса Шевченка тощо). Національне культурне свято має зробити традиційну культуру співзвучною сучасності, зберігаючи при цьому рівновагу між традицією та інновацією. Важливо, щоб у символічний простір цього свята були залучені широкі кола містян, як «культурних споживачів» літературної і мистецької творчості, так і активних суб'єктів – «виробників» сучасної національної культури.

Також для забезпечення етнокультурних потреб та інтересів громади проводяться такі загальноміські святкування, як етно-фестивалі. У такому випадку святкова культура утворює простори для етнокультурної комунікації [3]. Такі культурні свята сприяють пробудженню інтересу містян до історичної спадщини, відродженню різноманітних національних традицій та інтеграції їх в сучасну міську культуру. Завдяки національно-культурним святам зберігається й актуалізується національна мистецька спадщина, розвиваються і популяризуються фольклорні традиції.

Таким чином, святково-обрядова культура формує необхідний компонент нематеріальної культурної спадщини міста й, так само, задає систему символічних координат для репрезентації культурно-національної ідентичності міської громади. Національні свята надають культурно-історичного сенсу певним локаціям і утворюють символічні місця, де можливий вияв колективної культурної згуртованості. Повага до різноманіття форм святково-обрядової культури дозволяє містам

формувати та розвивати культурно-національну ідентичність, створюючи нове мистецьке середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фесенко Г.Г. Ідентифікація міст у національному проєкті: вітчизняний контекст урбаністики / Г. Фесенко // Український альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, – 2014. – Вип. 17. – С. 44 – 47. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/44722/>.
2. Фесенко Г.Г. Культура національних свят як чинник консолідації нації (на прикладі націєтворення Словенії та України) / Г.Г. Фесенко // Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ: КНУ ім. Т. Шевченка. – Вип. 19. – К.: «Міленіум+», 2016. – С. 93-98. – Режим доступу: <http://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/167>.
3. Фесенко Г.Г. Традиційна культура в соціопросторі сучасного міста / Г. Г. Фесенко // Традиційна культура в умовах глобалізації : регіональні особливості на розвиток туризму : матер. наук.-практ. конф., Харків, 24-25 травня 2013 р. / Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва. – Харків: [б. в.], 2013. – С. 238-243. http://www.cultura.kh.ua/images/stories/document/SBORNIK_2013.pdf.
4. Records of the General Conference: Resolutions United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 36th session; 25 October – 10 November 2011. – Paris : UNESCO, 2012. – Vol. 1. – 188 pp.
5. Fesenko G. The marking of national identity in state holidays of Slovenia and Ukraine: the comparative analysis / G. Fesenko // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ: [б. в.], 2016. – Вип.106. – С. 248 – 253. – Режим доступу: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=130>.

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ**

Матеріали науково-практичної конференції

23-24 червня 2017 року

Харків – 2017

УДК 008(062.552)
ББК 71я431
Т 65

Редакційна колегія:

Л.Г. Омельченко – директор Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, заслужена артистка України

О.Г. Бугайченко – завідувач відділу інноваційних культурних проектів та міжнародного співробітництва Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва

Н.М. Роман – кандидат педагогічних наук, доцент

Адреса редакційної колегії: 61002, Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 62;
Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва.
Тел.+380 (57) 725-12-36

Т65 Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасний дискурс щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Матеріали науково-практичної конференції (23-24 червня 2017 року). – Харків, 2017. – 360 с.

Збірка містить тези та доповіді, в яких піднімаються та аналізуються проблеми збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення. Різним аспектам вивчення цих питань було присвячено роботу науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасний дискурс щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини», яка проходила в м. Харкові 23-24 червня 2017 року.

Конференція об'єднала провідних дослідників та діячів культури і мистецтва з різних регіонів України, науковців із інших країн, представників національно-культурних товариств. У ході наукового дискурсу досвідчені вчені простежили й узагальнили інноваційні тенденції збереження елементів нематеріальної культурної спадщини в контексті сучасного мистецтвознавства, культурології, історії, філософії, педагогіки. Під час роботи конференції було обґрунтовано й систематизовано ефективні засоби та шляхи популяризації нематеріальної культурної спадщини. Окремо було визначено перспективи інтеграції традиційної культури в світову культуру та особливості її використання в процесі впровадження стратегії культурної децентралізації.

Для широкого кола дослідників, практиків, а також усіх тих, хто цікавиться нематеріальною культурною спадщиною різних народів світу та перспективами подальшого розвитку й піднесення традиційної культури в умовах глобалізації.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками українською та російською мовами.

УДК 008(062.552)
ББК 71я431
Т 65

ISBN 978-617-7470-68-6

Обласний організаційно-методичний
центр культури і мистецтва, 2017

Ю.А. Степанченко

МЕТОДИКА ПІДБОРУ РЕПЕРТУАРУ ДЛЯ ДИТЯЧОГО
АНСАМБЛЮ ГІТАРИСТІВ 315

В.А. Сушко

ВЗУТТЯ У СВІТОГЛЯДІ ТА ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ
СЛОБОЖАНЩИНИ 317

І.М. Трубавіна

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 319

Г.Г. Фесенко

НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА У СИМВОЛІЧНОМУ
ПРОСТОРІ МІСТА (на прикладі святково-обрядової культури) 321

О.М. Філіпова

ФОЛЬКЛОРНА СПАДЩИНА ПОЛТАВЩИНИ 326

В.М. Цицирєв

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОРКЕСТРУ НАРОДНИХ
ІНСТРУМЕНТІВ 329

Л.А. Чабак

РОЛЬ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ЛОКАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ВПРОВАДЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 331

М.В. Чернявська

ХОРОВЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 334

Н.О. Шевченко

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ НА ЗАСАДАХ
ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВИХОВАТЕЛЯ 336

Л.Р. Шпирало-Запоточна

ТРАДИЦІЙНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЧИХ
ІНСПІРАЦІЙ МАРТИ ТОКАР 339